

антарктичних станцій.

Базою радянських антарктичних експедицій стала обсерваторія «Мирний», відкрита у 1956 році. Того ж року були збудовані станції Піонерська й Оазис. Безпосередньо у вирішенні завдань МГР брали участь Друга (1956-57 рр.) та Третя (1957-59 рр.) КАЕ. Під час Другої КАЕ були розширені наявні станції та побудовані нові – Комсомольська, Восток-1 і Восток в районі Південного геомагнітного полюсу. Третя КАЕ проводила наукові спостереження на станціях Мирний, Піонерська, Оазис і Восток-1. Був здійснений похід зі станції Мирний через станції Піонерська і Комсомольська у напрямку до центра Антарктиди.

Морською частиною експедицій було виконане знімання окремих ділянок берегів Антарктиди, проведені комплексні океанографічні та гідрографічні дослідження. Це робилося за активної співпраці радянських полярників із науковцями інших країн. У 1958 р. в Антарктиді налічувалося 48 наукових станцій, на яких зимувало близько 900 полярників. З 1996 року у дослідженні природи Антарктиди бере участь й Україна. Базою досліджень стала наукова станція «Академік Вернадський».

У доповідях студентів 2-4 курсів та магістрантів групи мГ-1 висвітлені наступні питання:

1. Сутність і завдання МГР, основні напрямки та результати досліджень, історія організації перших радянських антарктичних експедицій, а також організація міжнародної співпраці в рамках МГР, обмін інформацією між країнами-учасниками року.

2. Участь українських дослідників у відкритті, дослідженні та освоєнні Антарктиди.

3. Роль українських підприємств у забезпеченні антарктичних внутрішньоматерикових санних експедицій сучасною технікою, зокрема унікальними всюдиходами «Харківчанка», а також навігаційною та іншою апаратурою.

4. Робота українських полярників на антарктичній станції «Академік Вернадський», організація станції та розгортання на ній повномасштабних наукових магнітометричних, гляціологічних, метеорологічних, біологічних та інших досліджень.

5. Роль Українського національного антарктичного центру в організації та проведенні всіх науково-дослідних робіт в Антарктиді та Антарктиці.

6. Основні напрями досліджень України на Льодовому материк, участь українських полярників у різних наукових програмах з вивчення властивостей атмосфери, льодового покриву, біології морів Південного океану, обміні результатами досліджень із вченими з Великої Британії, США, Норвегії, Нової Зеландії, Австралії, Чилі, Аргентини, Туреччини, Південно-Африканської Республіки, Бельгії.

7. Майбутнє антарктичних досліджень України, участь українських вчених у нових дослідженнях озонового шару (національний проект Аерозоль-UA), змін умов життя декількох видів пінгвінів на Антарктичному півострові та прилеглих островах із застосуванням космічної інформації та датчиків GPS, мікроорганізмів прибережних антарктичних морів і відкритого Світового океану як кормової бази пінгвінів, змін кліматичних та гідрометеорологічних умов на Антарктичному півострові, у прогнозі погоди, нових видів ліків, вироблених у так званих «рафінованих умовах» Антарктики, у тому числі ліків для боротьби із раком.

В обговоренні доповідей взяли участь викладачі та студенти факультету. Виступаючи високо оцінили організацію та проведення даного наукового заходу, відзначили змістовність, логічність та послідовність викладу фактичного матеріалу, висловили щире вдячність працівникам бібліотеки за цікаву й змістовну презентацію фондів, присвячених темі даної конференції.

РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ СУСПІЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЇ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД (1920-1941 рр.)

Михайло Потокій

Тернопільський національний педагогічний університет імені В. Гнатюка, кафедра географії та методики її навчання, м. Тернопіль вул М. Кривоноса 2,

Таку назву носила конференція проведена на географічному факультеті, присвячена 140-річчю з дня народження та 80-річчю з дня загибелі засновника української суспільної географії академіка Степана Рудницького, що відбулася 9 листопада 2017 року

Куратором цього заходу стали доцент кафедри географії та методики її навчання М. Потокій і провідні бібліотекарі наукової бібліотеки О. Шанайда і О. Кирлан.

У вступній доповіді куратор конференції наголосив на винятковій заслугі академіка Степана

Рудницького у становленні й розвитку української суспільної географії у 1920-30-х роках, формуванні в її складі модерної української географії антропогеографічного напрямку, військової та політичної географії, у заснуванні й роботі Українського науково-дослідного інституту географії та картографії (Харків, 1927-34 рр.), поширенні географічних знань про Україну.

Теоретико-методологічні основи економіко-географічних досліджень у 20-30-х роках ХХ століття склали праці таких відомих економістів, як М. Зібер, М. Туган-Барановський, М. Яснопольський, О. Русов та ін. На базі цих праць, а також під впливом російського економіста та економіко-географа Валентина Дена в Україні сформувався галузево-статистичний економіко-географічний напрям досліджень, який очолив К. Г. Воблий. Другим джерелом формування української економіко-географічної (згодом – суспільно-географічної) школи були антропогеографічні дослідження С. Рудницького, В. Гериновича, В. Кубійовича, О. Степанів, які власне й започаткували антропогеографічну складову тодішньої економічної географії. К. Г. Воблий, Г. О. Кривченко та інші провідні географи навчались і стажувались в університетах Європи. Отже, в цілому, розвиток економіко-географічної думки в Україні формувався на загальноєвропейському фоні.

Розвиток власне української економіко-географічної школи розпочався в першому десятиріччі ХХ століття. Її фундаторами стали К. Г. Воблий і С. Л. Рудницький. Їхні праці містять справжні економіко-географічні узагальнення об'єкта і предмета дослідження, методологічні засади вивчення економічної географії України, її окремих регіонів.

20-ті роки і початок 30-х років ХХ століття відзначалися швидким розвитком усіх видів географічних досліджень. Створюється Український науково-дослідний інститут географії та картографії, науково-дослідні інститути кон'юнктури, демографії, соціалістичної реконструкції сільського господарства, а також кафедри економіки, статистики, економіки торгівлі й промисловості, сільськогосподарської економіки та історії народного господарства України у Київському та Одеському інститутах народного господарства; організовуються економічні товариств та комісії з вивчення народного господарства, природних багатств та краєзнавства України, сільськогосподарський науковий комітет та кабінети з вивчення окремих регіонів. Всі вони сприяли подальшому розвитку економіко-географічних досліджень. Розпочалась активна підготовка кадрів вищої кваліфікації в аспірантурі спочатку у вузах Харкова, а потім і Києва.

Були видані оригінальні навчальні посібники з економічної географії України для вищої і середньої школи (К. Воблий, С. Рудницький, В. Геринович, Я. Піляцький, В. Кістяківський).

Однак у другій половині 30-х років галузево-статистичний і антропогеографічний напрями в Україні були різко засуджені як буржуазні, а їх послідовники несправедливо репресовані. Проте ці дослідження створили належні умови для розвитку районного напрямку. Все ж без ґрунтовних галузевих досліджень народного господарства успішно розвивати районний напрям було б неможливо.

Розпочалися роботи з економічного районування України (П. Фомін, К. Воблий, М. Шраг, Р. Яновський, І. Зіберман). Україна навіть стала розглядатися як самостійно функціонуючий економічно-територіальний комплекс у складі СРСР, як частина світового господарства, що спирається на власний природний та господарський потенціал.

Наприкінці 1930-х років обсяг економіко-географічних досліджень різко скоротився. Були репресовані здібні, національно свідомі вчені (С. Рудницький, В. Геринович, М. Кордуба, О. Степанів, К. Дубняк, Ф. Матвієнко-Гарнага, М. Іваничук). У Харкові був ліквідований НДІ географії і картографії (1934 р.), повноваження якого були передані географічному факультету Київського університету.

Позитивний вплив на подальший розвиток економіко-географічних досліджень в Україні мали організація К. Воблим у 1933 р. кафедри економічної географії у Київському університеті, утворення в 1934 р. Ради з вивчення продуктивних сил України та Інституту економіки АН УРСР (1936 р.) з відділом економічної географії, який теж очолив К. Воблий. Крім К. Воблого, важливі економіко-географічні дослідження були виконані М. Яснопольським, М. Васильовою, М. Птухою, Ю. Корчак-Чепурківським, Й. Пасхавером, Г. Кривченком, В. Косинським, В. Кубійовичем.

Працівники наукової бібліотеки представили широку виставку творів Степана Рудницького (монографічні видання О. Шаблія, П. Штойка, І. Дітчука, Ю. Кандиби, С. Шевчука), праць про С. Рудницького та інших діячів української модерної суспільної географії 1920-30-х років, журнальні статті про них, статті про співробітників Українського науково-дослідного інституту географії та картографії.

У доповіді Мар'яни Базан і Тетяни Карач висвітлено основні особливості формування

суспільно-географічних знань у міжвоєнний період, праці видатних географів С. Рудницького, А. Синявського, В. Тимошенка, В. Садовського, В. Геріновича, К. Воблого, М. Кордуби, К. Дубняка, О. Степанів, М. Птухи, В. Кубійовича, О. Діброви, Ф. Матвієнка-Гарнаги, М. Волобуєва, М. Шрага та їхній вклад у становлення й розвиток української модерної суспільної географії.

Доповідь про біографічні дані та особливості творчості засновників сучасної суспільної географії С. Л. Рудницького і К. Г. Воблого, їх внесок у становлення й розбудову новітньої української суспільної географії представили Оксана Савка і Назар Жмелюк.

Про роль Українського науково-дослідного інституту географії та картографії у формуванні суспільно-географічних знань, розвиток різних напрямів суспільно-географічних та крає- й країнознавчо-географічних досліджень доповідали Роксолана Кав'як та Іванна Кульченко.

Про життя й діяльність, трагічну долю видатного економіста й економіко-географа Федора Трофимовича Матвієнка-Гарнаги доповіли Анастасія Федючок і Мар'яна Куриляк.

Темою доповіді Мар'яни Панькевич і Катерини Шатайло стала біографія та творча діяльність видатного українського демографа, статистика, теоретика статистики населення, економіста та організатора науки Михайла Васильовича Птухи.

У доповіді Вікторії Сороки та Вікторії Винарчук висвітлено життєвий шлях та основні риси творчості краєзнавця, економіко-географа, методиста й організатора географічної науки Костя Володимировича Дубняка, який загинув у 1948 році на засланні.

У завершальній доповіді Тетяни Літковець і Олени Шпалярчук показано багатогранну творчість двох економіко-географів та економістів – Михайла Симоновича Волобуєва та Миколи Ілліча Шрага, їх вклад у розвиток економіко-географічних досліджень у різних регіонах України, поширення економіко-географічних знань.

В обговоренні доповідей взяли участь декан факультету А. В. Кузишин, викладачі кафедри географії та методики її навчання, магістранти. Виступаючи відмітили високу патріотичну спрямованість проведеного заходу, висловили сподівання, що в такий спосіб студенти факультету змогли досягнути значення праць С. Рудницького та інших провідних національно свідомих географів того часу для розвитку географії в Україні.

«МИКОЛА ІВАНОВИЧ ВАВИЛОВ – АВТОР ВЧЕННЯ ПРО СВІТОВІ ЦЕНТРИ ПОХОДЖЕННЯ КУЛЬТУРНИХ РОСЛИН»

Михайло Потокій

Тернопільський національний педагогічний університет імені В. Гнатюка, кафедра географії та методики її навчання, м. Тернопіль вул. М. Кривоноса 2,

23 листопада на географічному факультеті проведено наукову конференцію під такою назвою, присвячену 130-річчю з дня народження видатного вченого-енциклопедиста, генетика, ботаніко-географа, основоположника сучасних наукових основ селекції та агрономії, вчення про світові центри походження культурних рослин та їх географічне поширення, одного з перших організаторів і керівників біологічної та сільськогосподарської науки в СРСР, академіка АН УРСР і академіка АН СРСР, дійсного члена ВАСГНІЛ, Президента Всесоюзного географічного товариства.

Конференцію організували доцент кафедри географії та методики її навчання М. В. Потокій та працівники наукової бібліотеки нашого університету З. Й. Ірик, О. І. Шанайда, О. В. Кирлан та З. Б. Снітинська.

У вступній доповіді М. В. Потокій охарактеризував творчість видатного вченого, звернув увагу на те, чому й географи повинні долучитися до відзначення ювілею: М. І. Вавилов – видатний ботаніко-географ; він – неперевершений мандрівник, який своїми ботаніко-агрономічними й географічними подорожами охопив понад 50 країн світку на п'ятьох материках; він 10 років керував Всесоюзним Географічним товариством (1930-1940), а вся його дослідницька робота була спрямована на вивчення наслідків однієї з форм виробничої діяльності людини, а саме на сільськогосподарському виробництві, вирощуванні культурних рослин.

М. І. Вавилов здійснив подорожі Іраном, Кавказом, Ферганою, Паміром (1916 р.), Поволжям і Заволжям (1919-20 рр.), США, Канадою (1921-22 рр.), Афганістаном, Гіндукушем, Нурістаном (1924 р.), Хівною та Бухарою (1925 р.), Середземномор'ям, Північною Африкою, Південною